

Aan het historisch bewustzijn van de Nederlander wordt enorm getwijfeld, zeker sinds de verkiezing van Pim tot Grootste Nederlander. Maar Pim was zeker 50 centimeter groter dan Willem van Oranje en Spinoza was vergeleken met Pim maar een dreumes. Met het historisch bewustzijn zit het echt wel snor zeker als we naar de hoeveelheid boeken kijken die verschijnt. In dit 'signalement' komt u slechts een selectie tegen en daartegen zijn tal van bezwaren in te brengen. Toch wil ik u de boeken die ik tegenkwam niet onthouden.

Als eerste *De last van veel geluk* (Amsterdam 2004), een schitterend boek van A. Th. van Deursen, dé kenner van de zeventiende eeuw. Hij schreef opnieuw een meesterwerk in zijn onnavolgbare stijl. Voor Bosschenaren die wel eens denken 'wat motten we nou met Willem van Oranje, Frederik Hendrik en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden' het boek om er eens op een andere

manier naar te kijken. (Tot 1 januari voor 30 Euro te koop. Hollen naar de boekhandel!) Van Deursen schreef bewust over grote namen (Oranje, Oldebarneveldt etc.) – in eerder werk gaf hij stem aan 'Mensen van klein vermogen' omdat hij ons geheugen eens wilde opfrissen. Maarten Prak, geen onbekende in geschiedenisminnend 's-Hertogenbosch, doet het anders. Ook hij is gefascineerd door deze eeuw, zoals de titel *Gouden Eeuw; Het raadsel van de Republiek* (Nijmegen 2002) aangeeft. Prak vertelt over de economie, kunst, politiek, bestuur, oorlog en samenleving en probeert een antwoord te geven op de vraag hoe het toch mogelijk was dat een klein land aan de Noordzee in een gewelddadige eeuw zo'n enorme bloei kon doormaken. Van Deursen schenkt – m.i. terecht – veel aandacht aan de rol van de godsdienst en de positie van katholieken en gereformeerden, Prak sluit meer aan bij de hedendaagse lezer die geïnteresseerd is in kunst of economie. Vanuit gewone spre-

kende voorbeelden laat hij zien dat in een verdeeld land door onderhandelen en polderen een 'mirakel' tot stand kwam. Helaas, helaas, zijn beide boeken, en Van Deursen spant daarbij de kroon, zeer gericht op Holland. Maar ja, daar werd het geld verdiend en het rijke gewest bekostigde voor een groot deel de Republiek. Holland deelde de lakens uit, de andere gewesten moesten veel slikken en zeker de overwonnen gebieden: de Generaliteitslanden. Dankzij de uitgebreide bibliografie die aan het boek van Prak is toegevoegd weten we wat we allemaal kunnen lezen over die fascinerende Gouden Eeuw.

Theodoor van Thulden, Bosch' schilder uit de zeventiende eeuw, vervaardigde, hoewel hij katholiek was, veel schilderijen voor Frederik Hendrik en zijn echtgenote Amalia van Solms. Dit werk uit 1651 stelt de Nederlandse maagd voor die Frederik Hendrik het oppercommando aanbiedt. Het schilderij hangt, zoals meer werk van Van Thulden, in Paleis Huis ten Bosch.

Het door architect Van Ravesteyn ontworpen benzinestation aan de Copernicuslaan. Een foto uit 1955. (Foto: Stadsarchief, collectie Het Zuiden)

Van twee befaamde historici uit het Noorden naar de Vlaming Johan Decavele, archivaris en historicus uit Gent die 'alles' weet van de religieuze geschiedenis van de Nederlanden in de 16e eeuw. Hij schreef *De eerste protestanten in de Lage Landen. Geloof en heldenmoed* (Leuven 2004). De titel van het tweede hoofdstuk verwijst naar een vers van Luther: 'Een nieuw lied heffen wij aan, zo wil het God onze Heer'. De reformator schreef het vers naar aanleiding van de marteldood van twee Augustijner monniken op de Markt te Brussel in de zomer van 1523. Een van de mannen was Henricus Vos afkomstig uit 's-Hertogenbosch (een koperen plaquette in de Hervormde kerk aan het Kerkplein gedenkt hem). Vlaanderen en Brabant waren de gewesten waar de nieuwe leer grote aanhang verwierf. De mannen en vrouwen werden vervolgd en velen vluchtten naar het Noorden. Zij drukten hier hun stempel op de gereformeerde kerk. De nieuwe leer trok overigens ook in Den Bosch en omgeving een grote schare volgelingen tot ook zij werden verdreven.

Katholieken kijken en doen meer dan protestanten in de kerk en met hun geloof. Over de rol van afbeeldingen en voorwerpen in de geloofspraktijk verscheen onlangs een prachtige bundel met veel afbeeldingen: Arie Molendijk (red.), *Materieel christendom; Religie en materiële cultuur in West-Europa* (Hilversum 2003).

Waarachtig, na alle rozenkransen, bidprentjes en huisaltaartjes al of niet versierd met Noordzee-schelpen komen de protestanten in beeld aan wie je ook kunt zien of hij 'vroom' is. In de zeventiende eeuw is een hele strijd geleverd over de haardracht. Echte vrome piëtisten moesten niets hebben van dominees met pruiken op de preekstoel. Een vrome was – en is misschien nog wel – herkenbaar aan zijn gewaad, gelaat en spraak. G. van der Velden, premonstratenzer monnik in de abdij van Berne schrijft sedert het eerste nummer van dit jaar in het blad van de historische kring Engelen e.o. *Met Gansen Trou* een serie over de 38 abten die sedert het jaar 1134 leiding hebben gegeven aan de kloosterlingen. Het is geen opsomming van namen van abten, maar van elke abt wordt, voorzover dat mogelijk is, een biografische schets gegeven en wordt verhaald wat er tijdens hun ambtsperiode in de Bernse parochies voorviel.

Anton Schuttelaars, de historicus die wij ook van ons tijdschrift kennen, betreedt het genealogische pad en publiceerde in de drie laatste nummers van *De Brabantse Leeuw* van dit jaar een artikel over de voorouders van Isaac van Gerwen. Dankzij het gebruik van het

zgn. Bosch Protocol, de schepenprotocollen, komen we heel wat te weten over bezit, huizen en beroepen van deze Bossche familie in de vijftiende en zestiende eeuw. Den Bosch als vestingstad staat het komende jaar in het zonnetje. Wilt u beslagen ten ijs komen bij een vraag over de vestingwerken – een stedenbouwkundig monument van formaat – dan vindt u veel waardevols in het artikel van Ronald Glaudemans en Gabri van Tussenbroek, twee bouwhistorici die hun sporen verdiend hebben. *De Moerasdraak gerestaureerd. Bossche vestingwerken: onderzoek, behoud en restauratie* is te vinden in *Brabants Heem* 56 (2004) nr. 2. S. van Ravesteyn is bekend van het oude – niet het oudste – Bossche station, maar hij ontwierp meer karakteristieke gebouwen en gebouwtjes. In *Brabants Heem* 56 (2004) nr. 3. staat een lezenswaardig artikel – *Vervluchtigde architectuur* – van Michiel Verweij over benzinestations en in het bijzonder het benzinestation dat aan de Copernicuslaan in Den Bosch-West stond.

Tot slot: weet u wat een kluitsspeler, een klapwipper of een heuker is? Dat kunt u te weten komen door Carl Denigs *Van aakschipper tot zwikker. Gids van historische beroepen* (Utrecht 2004) in te kijken. In het boekje zijn 2000 termen van oude beroepen opgenomen. Veel van die beroepen bestaan niet meer. Ook de 'raapkoekentelder' is verdwenen. De goede man die bij het lossen van de raapkoeken in de Bossche haven zijn werk deed, staat niet in Denigs interessante boekje, maar de meeste verdwenen beroepen wel.

Veel boeken en tijdschriften zijn te koop, maar u kunt ze ook in de studiezaal van het stadsarchief raadplegen. Hartelijk welkom.